

»Filosofillakin on oltava kengät.»

Tämäntapainen kömpelö lausetyyppi on melko yleinen sanomalehtikielessä ym. Näytteenä siitä seuraavat eri tahoilta poimitut esimerkit: »Johtajalla on oltava kosketus joukkoihin», »Pyrkijällä on oltava miellyttävä ulkomuoto», »Tuollaisella aseella on oltava valtava voima», »Jotta yleensä voisi olla eläviä olioita, on vallittava sellaiset olosuhteet, jotka tekevät elämisen mahdolliseksi», »Maassa on oltava myös ravintosuoloja», »Hänessä on oltava sydämen hyvyttä», »Lääkäreitä on oltava riittävästi», »Meistä on tultava sisäisesti eheä kansakunta», »Hymystä on virrattava lämpöä», »Haihtumista kasveista on tapahduttava», »Meissä on tapahduttava täydellinen mielenmuutos».

Kaikissa näissä esimerkeissä on kysymys lausetyypeistä, joissa rakenteen *on oltava*, *on tullava*, *on tapahduttava* jne. pääverbi ilmaisee olemassa olemista tai olemaan tulemistä, esiintyy yksipersonaisesti käytettynä ja on spesiekseltään indefiniittisen subjektin yhteydessä. Rakenteiden virheellisyys onkin siinä, että tällaisista yksipersonaisista verbeistä on käytetty passiivista muotoa, vaikka yksipersonaisella verbillä ei ole passiivia. Kyseessä olevissa tapauksissa olisi siis ollut sanottava esim.:

Johtajalla *tulee olla* kosketus joukkoihin. Maassa *täytyy olla* myös ravintosuoloja. Lääkäreitä *pitää olla* riittävästi. Meistä *täytyy tulla* sisäisesti eheä kansakunta. Haihtumista kasveista *täytyy tapahtua*. Meissä *pitää tapahtua* täydellinen mielenmuutos. Jne.

Näitä tapauksia ei ole sekoitettava sellaisiin, joissa rakenne *on oltava* jne. esiintyy spesiekseltään »määräistä» loogillista subjektia ilmaisevan datiiivisen genetiivin yhteydessä (tai ilman subjektipersoonaa) ja predikaatiivin tai adverbiaaliohella, rakenteissa, joissa pääverbillä ei ole olemassa olemisen tai olemaan tulemisen merkitystä ja joissa tämä pääverbi ei ole yksipersonaisessa käytössä. Näissä lausetyypeissähän rakenne *on oltava* jne. on moitteeton. On tietenkin aivan oikein sanoa esim.: Johtajan *on oltava* kosketuksessa joukkoihin, Meidän *on tultava* sisäisesti eheäksi kansakunnaksi, jne., milloin lauseen merkitys sallii tällaisen datiiivisen genetiivin käyttämistä, ja myös ilman datiiivigenetiiviä seuraavanlaisessa tapauksessa, jossa rakenteella on alkuperäinen passiivinen merkityksensä jäljellä: Nyt *on oltava* hiljaa. Näissä tapauksissa pääverbin asemassa oleva sana ei ilmaise olemassa olemista.

Ilmeisesti ei asiaan myöskään vaikuta mitään se, onko datiiivigenetiivi henkilöä ilmaiseva sana vai ei, niinkuin Saari-maa näyttää olettavan Kielenoppaassa (1. painos, s. 246). Hän ei lainkaan mainitse tässä esitettyä virheellistä lausetyyppiä »Johtajalla *on oltava* kosketus» jne., mutta selittää sen sijaan, että olisi vältettävä sellaisia rakenteita kuin esim. »Lattian *on oltava* sileä», joissa »datiiivigenetiivillä ilmaistava 'persoonaa' ei ole henkilö». Todennäköisesti Saarimaa on tässä ajatellut sitä seikkaa, että kun suomen kielen passiivi yleensä tarkoittaa epämääräistä

tekijäpersoonaa, rakennetta *on oltava* ei myöskään voitaisi käyttää muutoin kuin henkilöstä puhuttaessa. Tämä kiteytynyt rakenne soveltuu kuitenkin nähtävästi käytettäväksi myös elottomista olioista ja asioistakin, yhtä hyvin kuin passiivin II partisiipin partitiivi tempo-raalirakenteessa. Voidaanhan tietenkin yhtä hyvin sanoa »Lattian *on oltava* sileä» kuin »Lattian *oltua* käytössä viisi vuotta sitä täytyi ryhtyä korjaamaan». Kun

lisäksi otamme huomioon, että rakenne *on oltava* merkitykseltään vastaa melkein kaikkia *täytyy*, *pitää* ja *tulee* verbien avulla muodostuvia ilmauksia ja siis ilmeisesti on väljin ja värittömin sanonta, se sopii tässä suhteessa elottomista esineistä käytettäväksi paremmin kuin *tulee olla*, johon tuntuu sisältyvän jonkinlaista velvollisuutta.

KAARLO NIEMINEN